

MŰKÖDŐKÉPES REPOHÁRRENDSZERT – DE HOGYAN?

REPOHÁR-REFORMLEHETŐSÉGEK A
KÖZJÓSZÁGPROBLÉMÁK TÜKRÉBEN

Készítette: *Nagy Márton*

Kormányzati gazdaságtan 1. c. kurzus

Oktató: *Katona Márton*

Absztrakt

A körforgásos gazdaság egyik, a hétköznapi fogyasztók által is sokszor tapasztalható megjelenési formája a repohárrendszerek elterjedése a különféle vendéglátóhelyeken, melyeket ugyanakkor számos kritika ért az utóbbi időben. Jelen dolgozat arra a kérdésre keresi a választ, hogy a közjóságok előállítására vonatkozó elméleti megközelítések alapján milyen reformlehetőségekre mutatkozik tér a repohárrendszerek működtetésében. A dolgozat a kutatási kérdés megválaszolására érdekében áttekinti a közjóságokra vonatkozó szakirodalmi hátteret, majd ennek fényében esettanulmány-jelleggel vizsgálja a repohárrendszereket abban az értelmezésben, hogy azok lényegében felfoghatók egy közjóság kollektív cselekvésen keresztül történő megvalósításaként is. A dolgozat arra jut, hogy a szereplők önértékeléskövető magatartása miatt a repohárrendszerek jelen, kollektív cselekvésen alapuló működtetése hosszútávon fenntarthatatlan. Ennek fényében a dolgozat javaslata a repohárrendszerek állam általi megvalósítása, melyet az előállítani kívánt közjóság visszautasíthatatlan jellegével támaszt alá. A dolgozat eredményei rámutatnak arra, hogy a közjóságprobléma vizsgálata továbbra is komoly relevanciával bírhat gyakorlati esetek értékelésekor is.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. Szakirodalmi áttekintés.....	2
2.1. A közjavak hagyományos megközelítése.....	2
2.2. A közjavak elméletének kritikája	3
2.3. A közjavak előállítása: állami beavatkozás és kollektív cselekvés	4
3. A repohárrendszerek a közjószágproblémák tükrében.....	4
3.1. A repohárrendszerek értelmezése piaci alapon történő közjószágmegteremtési próbálkozásként.....	5
3.2. A repohárrendszerek működésének áttekintése.....	6
3.3. A jelenlegi repohárrendszerek eredményességének értékelése	7
4. Lehetőségek a repohárrendszerek fejlesztésére.....	8
5. Következtetések	9
Irodalomjegyzék	11

1. Bevezetés

A zöld átállás és a fenntarthatóság szempontjainak egyre hangsúlyosabb érvényesítése nap mint nap előkösön a közélet diskurzusaiban. Ezen szempontok ugyanakkor nem csak a *nagypolitika* szintjén érvényesülnek, hanem legyűrűznek az átlagemberek hétköznapijaiba is, és talán *legkézfelfoghatóbb* módon a repoharak szintjén jelennek meg. Bármilyen szórakozóhelyre is téved az ember Budapesten, szinte bizonyos, hogy az italát valamely repohárrendszer poharából fogja elfogyasztani. A probléma relevanciáját növeli továbbá, hogy 2022 nyarától kezdve heves vita bontakozott ki a repohárrendszerek működését illetően, mely 2022 novemberére már széleskörű társadalmi egyeztetést katalizált az érintett felek között (Fábián, 2022).

Ezen dolgozat a fenti diskurzusba csatlakozik be oly módon, hogy a repohárrendszerek kérdését a közjavakra vonatkozó közgazdaságtani elméleti megközelítések szemüvegén keresztül elemzi. A dolgozat kutatási kérdése, hogy a közjavak előállítására vonatkozó elméleti lehetőségek tükrében milyen reformlehetőségek mutatkoznak a jelenlegi repohárrendszerek fejlesztésére.

A dolgozat módszertanát tekintve a közjavakra vonatkozó elméleti megközelítésekre építve vizsgálja a repohárrendszerek jelenlegi működését és jövőbeli fejlesztési lehetőségeit esettanulmány jelleggel. A dolgozat szemléletmódjában az eddigi, egyszerhasználatos műanyagokon alapuló komoly negatív környezeti externáliákat generált, ezzel károsítva a tiszta környezetet mint közjóságot. Ebben az értelmezésben a repohárrendszerek piaci kísérletek arra, hogy ezen közjóság újból előállításra kerüljön. A dolgozat ugyanakkor arra jut, hogy jelenlegi, kollektív cselekvésen alapuló repohárrendszerek hosszútávon nem fenntarthatóak, mivel szembe mennek az egyének önérdékkövető magatartásával. Ennek fényében az állami szerepvállalás és a repohárrendszer adókból való fenntartása és állami szabályozás általi kötelezővé tétele indokolt lehet avégett, hogy a kívánt közjóság, azaz a minimális környezeti terhelés mellett működő vendéglátás, előállításra kerülhessen.

A kutatási kérdés megválaszolása érdekében a dolgozat négy további fejezetre bomlik. Először bemutatásra és összegzésre kerül a közjavakra vonatkozó közgazdaságtani szakirodalom, mely kitér a közjavak hagyományos definíciós kritériumaira, ennek lehetséges kritikáira, valamint a közjavak megteremtésének elméleti lehetőségeire. Ezt követően a dolgozat felvázolja és értelmezi a repohárrendszerek jelenlegi működését a közjóságokra vonatkozó elméleti keretrendszer fogalmi készletét alkalmazva. A negyedik fejezet azt mutatja be, hogy a repohárrend-

szerek jelenlegi működésének fényében milyen fejlesztési lehetőségek mutatkoznak közjóságok előállítására vonatkozó szakirodalmi háttér alapján. A dolgozat végül a következtetésekkel zárul.

2. Szakirodalmi áttekintés

A közjavak kérdésköre a közgazdaságtan tudományán belül leggyakrabban a piaci kudarcok tárgyalásakor kerül említésre. A közjavak alatt értett közgazdaságtani kategória fogalmát az elmúlt hét évtized folyamán számtalan oldalról igyekeztek megragadni a szerzők, gyakran vitába is szállva az éppen uralkodó véleményekkel. Ez okból kifolyólag bár fellelhető a közjavak kérdéskörének többé-kevésbé kanonizált verziója a szakirodalomban, ez ugyanakkor közel sem mondható egyeduralkodónak.

A következő fejezetek bemutatják a közjóság-probléma hagyományos megközelítését, majd pedig kitérnek az ezt ért kritikák tartalmára. Ezt követően bemutatásra kerülnek a szakirodalomban fellelhető főbb megközelítések a közjavak megteremtésére vonatkozóan.

2.1. A közjavak hagyományos megközelítése

Ver Eecke (1999) a vonatkozó szakirodalom szintézise által – Samuelson (1954) fő megállapításával összhangban – két fő tulajdonság mentén definiálja a közjavakat. Ver Eecke (1999) szerint ezen javak esetén a több felhasználó csökkenő határköltekeit eredményez, ami megteremti a hatékonyságnövelés lehetőségét, ugyanakkor ezen lehetőség finanszírozása lényegében lehetetlen a közjavak kizárhatatlan természetéből fakadóan.

Samuelson (1954) esetén bár a közjavak kizárhatatlan természete nem kerül explicit kimondásra, ugyanakkor azzal, hogy rámutat arra, hogy az egyének önérdékkövető költség-haszon elemzése a közjavak esetén arra sarkallhatja őket, hogy ne vallják be tényleges preferenciáikat, Samuelson (1954) is elismeri a közjavak kizárhatatlan jellegét. Samuelson (1954, p. 387) a közjavakat még „*közös fogyasztású javak[nak]*” nevezi, és a fogyasztásban nem rivalizáló tulajdonságukat hangsúlyozza. Ennek jelentése, hogy ezen javak esetén az, hogy egy egyén fogyasztja az adott jóságot, nem csökkenti a jóság mások általi fogyasztathatóságát (Samuelson, 1954).

Buchholz és Sandler (2021) a globális közjavak vizsgálatokor szintén a közjavak nemrivalizáló és kizárhatatlan természetét emeli ki, ugyanakkor a való világból vett esettanulmányok okán megengedi ezen feltételek csupán részleges teljesülését is, s így különbséget tesz tiszta és

nem tiszta közjavak között. Ez a megengedő definíciós feltétel lazább a tisztán elméleti megközelítésben dolgozó Samuelson (1954) fogalmi rendszerénél, ennél fogva viszont jobban alkalmazható a való világból vett esettanulmányok vizsgálatára.

2.2. A közjavak elméletének kritikája

A közjavak korábbi elméleti megközelítéseit Cowen (1985) azzal egészíti ki, hogy rámutat: a közjavak közjóságtérmezete nem feltétlenül ezen javak pusztá tulajdonságaiból fakad, hanem nagyban függhet az intézményi kontextustól is. Így pedig Cowen (1985) szerint a gyakorlatban szinte bármely jóság lehet éppúgy köz-, mint magánjóság – az intézményi környezet és a jóság megteremtési körülményeinek függvényében. Ezen megállapítással Cowen (1985) nem mond fundamentálisan ellent a samuelsoni definíciós keretnek, pusztán arra mutat rá, hogy a magán- és közjavak közti határ gyakran elmosódhat – akár oly mértékben is, hogy egy jóság éppúgy lehet közjóság, mint magánjóság az intézményi keretektől függően.

Malkin és Wildavsky (1991) Cowen (1985) megközelítésével összhangban, ugyanakkor azt továbbgondolva amellet áll, hogy a közjóságok közjóság természete pusztán társadalmi konstrukció. Ennek jelentése, hogy közjóságok *„azért és csak azért közjóságok, mert a társadalom ezen javakat a magánszektor helyett a közszférában helyezi el”* (Malkin & Wildavsky, 1991, p. 355). Malkin és Wildavsky (1991, p. 363) szerint a rivalizálás és a kizárhatóság mentén a javak nem különíthetők el egymástól: egy jóság lehet egyszerre rivalizáló és nem rivalizáló, s a kizárás *„mindig lehetséges, ha az eladók erre morálisan hajlandóak és elegendő erőfeszítést fektetnek ebbe”*.

Malkin és Wildavsky (1991) kritikáját ugyan Ver Eecke (1999) következetesen elutasítja, viszont maga is rámutat a közjavak tradicionális definiálásának hiányosságaira. Ver Eecke (1999) szerint Samuelson munkáiban (pl. 1954) jól látta annak következményeit, hogy tisztán elméleti alapon közelítette meg a közjavak problémakörét, ugyanakkor a magánjavak és a szabadpiac esetében már nem ismerte fel, hogy ezek is tisztán elméleti keretek közt létező fogalmak. Ver Eecke (1999) Malkin és Wildavsky (1991) arra vonatkozó kritikáját, miszerint közgazdaságtudományi szakirodalom széttartó a közjavak definíciós kritériumait illetően, azzal hárítja el, hogy a szakirodalomban fellelhető kritériumokat az előző fejezetben ismertettek szerint szintetizálja.

2.3. A közjavak előállítása: állami beavatkozás és kollektív cselekvés

A közjavak előállítása kapcsán már Samuelson (1954) felismerte az alapvető problémát: rámutatott, hogy a közjószágból való hasznosságon alapuló adóztatás esetén az egyének arra ösztönöztek, hogy eltitkolják a valós preferenciáikat. Ezzel Samuelson (1954) lényegében a potyautasproblémára hívta fel a figyelmet. Emellett Samuelson (1954, p. 388) megfogalmazásában „*semely decentralizált árazási rendszer nem szolgálhat ezen kollektív fogyasztás optimális szintjének meghatározására*”.

Johnson (2015) többek közt a samuelsoni megközelítéssel vitatkozva arra hívja fel a figyelmet, hogy hasznosságon alapuló adóztatás, s így a közjószágprobléma önkéntes csere alapú megoldásának elutasítása az egyének és az állam viselkedéséről alkotott mögöttes feltételezések alapján alapul. Így pedig az önkéntes csere valójában szolgálhat a közjószágproblémák megoldásaként, amennyiben másféle előfeltételezésekkel élünk (Johnson, 2015).

Olson (1965) a közjavak állam általi előállítása helyett arra helyezi a hangsúlyt, hogy miként tudják ezen a javakat az egyének egyes csoportjai önszerveződően előállítani kollektív cselekvés által. Olson (1965) a kollektív cselekvés elemzésén keresztül rámutat arra, hogy az önszerveződő csoportok csakis akkor képesek a közjavakat előállítani, amennyiben az önérdékkövető magatartás nem lehetetleníti el a csoport megszerveződését. Ver Eecke (1991) értelmezésében tehát az várakozás is téves lehet, miszerint a magánkezdemenyezések a közjavakat optimális szinten volnának képesek előállítani.

Ostrom (2010) az olsoni megállapításokat tovább elemezve azon faktorokat veszi számba, melyek szerepet játszhatnak az önszerveződő csoportok megszerveződésének sikerességében. Ezen tényezők Ostrom (2010) megközelítésében külső, a helyzetre jellemző, valamint az egyén szintjén levő, azaz belső tényezőkre bonthatók, melyek ugyanakkor együttesen határozzák meg az önszerveződés sikerességét. A külső tényezők közé sorolja Ostrom (2010) a résztvevők kapcsolódási struktúráját, a résztvevők számát, a szemtől szembeni kommunikáció meglétét, a résztvevők heterogenitását, a múltbeli tevékenységekről való ismeretek meglétét, a jószág fogyasztásának rivalizálását, és a kilépés lehetőségét, míg a belső tényezők közt a reputáció, a bizalom, a reciprocitás, az együttműködés szintje, és a nettó hasznosság található.

3. A repohárrendszerek a közjószágproblémák tükrében

Ezen dolgozat megközelítésében amellet érvel, hogy a napjainkban mindinkább elterjedő különböző repohárrendszerek egyfajta közjószág megteremtésének céljából jöttek létre, s mint

ilyenek, gyakorlati következtetések vonhatók le a működésükre vonatkozóan a közjavakra vonatkozó, fentebb ismertetett elméleti eredményekből. E következtetések alátámasztott megvonasához a dolgozat a következőkben definiálja azt a közjóságot, melynek előállítását a repohárrendszerek – akár kimondatlanul is – célul tűzték ki, majd pedig ismerteti a napjainkban használatos repohárrendszerek működését. Ennek ismeretében a dolgozat értékeli, hogy a jelenleg használt repohárrendszerek mennyiben képesek ezen közjóságot optimális szinten előállítani.

3.1. A repohárrendszerek értelmezése piaci alapon történő közjóságmegteremtési próbálkozásként

Abban lényegében minden szakirodalmi forrás egyetért, hogy a repohárrendszerek bevezetésének fő célja az egyszerhasználatos műanyag eszközök használatának visszaszorítása a vendéglátóiparban (ld. pl. Henriques, 2019 és Cottafava et al., 2019). Emögött az a feltételezés húzódik meg, hogy a lehető legtöbbször újrafelhasznált, majd pedig újrahasznosított poharak alkalmazása kisebb környezeti terheléssel jár, mint az egyszerhasználatos termékek alkalmazása.

Cottafava és munkatársai (2021) ugyanakkor rámutatnak, hogy a repoharak kisebb környezeti terhelése általánosan csak akkor áll fent, ha azokat legalább 150 alkalommal újrafelhasználják az újrahasznosítást megelőzően. Ennek fényében a jelenlegi repohárrendszerek által előállítani kívánt közjóság nem más, mint a vendéglátás általi környezeti terhelés minimalizálása azáltal, hogy vendéglátáshoz használt egyszerhasználatos műanyag edényeket újrafelhasználhatókra cserélik.

E ponton érdemes megvizsgálni, hogy ezen előállítani kívánt közjóság mennyiben feleltethető meg a közjavak korábban bemutatott definíciós kereteinek. A samuelsoni (1954) hagyományokat követve a közjóság fogyasztása terén felmerülő kizárhatóság és rivalizálás kritériumait vizsgálom, majd pedig Ver Eecke (1999) megközelítése szerint azt elemzem, hogy valóban fennáll-e a hatékonyságnövelés lehetősége a közjóság előállításával.

Az viszonylag egyszerűen belátható, hogy a csökkentett környezeti terhelés megfelel a közjóság azon kritériumának, hogy a fogyasztásából az egyes egyének nem, vagy csak nagyon nehezen zárhatók ki. Azaz abból, hogy a környezet kevésbé károsul, minden egyén részesedhet – sőt, nemcsak részesedhet, hanem részesedik is, azaz ezen jóság fogyasztása esetén a visszautasíthatatlanság (Ver Eecke, 1999) is megjelenik: az ember biológiai természetéből fakadóan nem lehet nem részesedni a csökkent környezeti terhelés pozitív hatásaiból.

Az persze már kérdéses, hogy vajon a közjóságból való részesedés mértéke hogyan oszlik meg az egyes egyének között. Feltételezhető ugyanis, hogy a csökkent környezeti terhelést elsősorban nem – illetve nem közvetlenül – a vendéglátóhelyek látogatói élvezik ki.

A fogyasztás rivalizálása terén a tárgyalt közjóság szintén megfelel a definíciós keretnek. Az, hogy egy egyén mennyit tud elfogyasztani a csökkentett környezeti terhelés pozitív hatásaiból nem függ attól, hogy mások mennyiben használják ki azt.

Az azonosított közjóság nemcsak Samuelson (1954) értelmezésében felel meg a közjavak definíciós kritériumainak, hanem a Ver Eecke (1999) által azonosított tényezők mentén is. Valóban igaz ugyanis, hogy a környezeti terhelés csökkentése annál kisebb terhet jelent egy-egy egyénnek, minél többen finanszírozzák azt meg, ugyanakkor – révén az előállított közjóságból lényegében mindenki részesedik – a szükséges finanszírozás megteremtése igencsak nehéz.

3.2. A repohárrendszerek működésének áttekintése

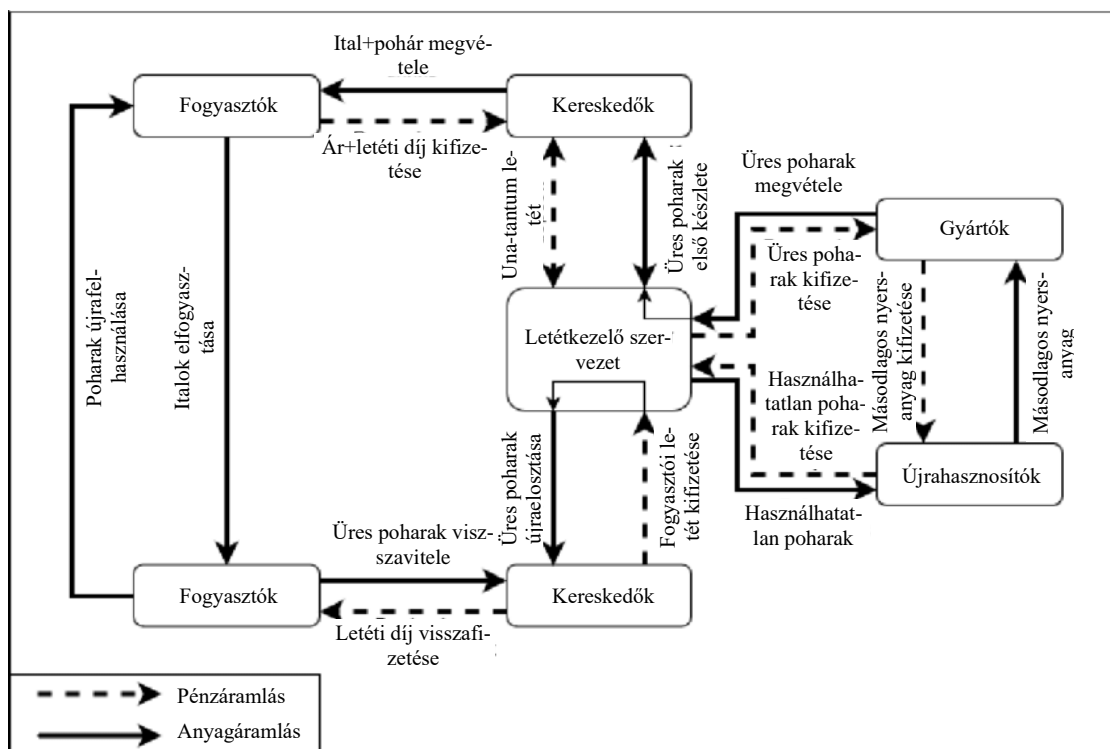
E dolgozat Cottařava és munkatársai (2019) megközelítmódját követve repohárrendszernek tekinti azon komplex rendszereket, melyek a körforgásos gazdaság szemléletmódját követve arra törekednek, hogy az italok felszolgálására szolgáló edények minél több alkalommal újrafelhasználásra kerüljenek, majd pedig a már nem újrafelhasználható poharak minél nagyobb arányban újrahasznosításra kerüljenek. Cottařava (2019) megközelítésében a repohárrendszereket a fogyasztó oldaláról szemlélve az jellemzi, hogy a fogyasztó az itala megvásárlásakor az ital árán felül a pohár letéti díját is kifizeti, majd pedig az üres pohár visszavitelekor a letéti díjat azonnal visszakapja. A hagyományos repohárrendszerek működését az 1. ábra szemlélteti.

A Magyarországon jellemzően használt repohárrendszerek mindettől abban térnek el, hogy a fogyasztó a repohárdíjat csak egyszer fizeti meg, azt azonban az üres pohár visszavitelekor a legtöbb esetben nem kapja vissza, hanem helyette egy a következő alkalommal ingyenesen ismét repohárra váltható tokent kap. Ily módon a magyar repohárrendszerek lehetőséget teremtenek a repohárrendszereket alkalmazó vendéglátók számára repoharakból származó bevételek realizálására – ennek mértéke ugyanakkor a rendszer struktúrájából fakadóan fokozatosan csökken. Annak tárgyalására, hogy a magyar rendszer ezen sajátossága érdemben befolyásolhatja-e a kívánt közjóság előállításának szintjét, a negyedik fejezetben kerül sor.

A repohárrendszerek alkalmazása Henriques (2019) főként bárokban, kávézóknak, és éttermekben képzelhető el. Tan (2015) azt emeli ki egy ausztrál esettanulmányon keresztül, hogy a repohárrendszerek megjelenése akár mint romboló innováció is hathat a kávéspoharakkal foglalkozó iparágban.

A repohárrendszerek alkalmazásának Henriques (2019) szerint közvetlen környezeti előnye lehet a repoharak által a közterek csökkent környezeti szennyezése a kevesebb egyszerhasználatos műanyagszemét okán, közvetetten pedig ösztönözheti mind a fogyasztókat, mind a vendéglátóipart a környezettudatosabb megoldások alkalmazására. Mindezt Ferreira és Ferreira (2019) azzal egészíti ki, hogy a körforgásos gazdaság megoldásainak alkalmazása új bevételi forrásokat jelenthet a vállalatok számára és csökkentheti a jövőbeli sokkok jelentette kockázatokat.

Ami a repohárrendszerek környezeti hatásait illeti az egyszerhasználatos alternatívákkal összehasonlítva Cottafava et al. (2021) arra jut, hogy a műanyagból készült repoharak környezetkímélőbbek az üvegpoharaknál, ugyanakkor ezeket legalább 150 alkalommal kell újrahasználni ahhoz, hogy használatuk kisebb hatással legyen a klímaváltozásra, mintha ennyi egyszerhasználatos poharat alkalmazott volna a vendéglátóegység.

1. ábra: A repohárrendszerek sematikus működése

Forrás: Cottafava et al. (2019, p. 88). A szerző saját fordítása.

3.3. A jelenlegi repohárrendszerek eredményességének értékelése

Az egyszerhasználatos műanyagedényeket használó vendéglátás megragadható egy olyan folyamatként, mely bár a fogyasztók közvetlen költségeit tekintve ingyenes, ugyanakkor komoly negatív externáliát generál azáltal, hogy nagymennyiségű műanyag hulladékot termel, mely károsítja a tiszta környezetet mint közjóságot. A kérdés csupán az, hogy vajon ezen közjóság

újából előállítását meg tudja-e a piac önmagában tenni, avagy szükséges lehet valamilyen módon az állami szerepvállalás.

A jelenlegi repohárrendszerek felfoghatók akként, hogy a piac önmaga igyekszik előállítani a kívánt közjóságot optimális szinten kollektív cselekvés által, állami szerepvállalás nélkül. E megoldásban a közjóság megteremtésének költségeit – attól függően, hogy a repohárrendszer az 1. ábrán ábrázoltak szerint működik, vagy pedig a Magyarországon elterjedt tokenes rendszer által – vagy a vendéglátóegységeket üzemeltető vállalkozások, vagy pedig a repoharak felhasználói fizetik meg.

Ezen kollektív cselekvés során a repohárrendszerek felhasználói – akár vendéglátói, akár fogyasztói szemszögből nézve – egymással együttműködve tartják fent a repohárrendszereket avégett, hogy ezzel minimalizálják a vendéglátás környezeti terhelését. E kollektív cselekvés ugyanakkor bizonyos szempontból szembe megy az önérdekkövető magatartással: ahogy arra többek közt Henriques (2019) rámutat, a fogyasztók nem feltétlenül érzik jogosnak a repoharak miatt fizetendő felárat, a vendéglátóegységek üzemeltetői pedig attól tartanak, hogy a repoharak kapcsán felmerülő extra költségek károsak lehetnek az egészséges üzletmenetre. Az, hogy ez abból fakad, hogy a fogyasztók valóban kevesebbre értékelik a műanyagmentes környezetet a repohárrendszerek működtetésének áránál, vagy pusztán nem hozzák kapcsolatba a repohárrendszerek működtetését a tárgyalt közjóság megteremtésével, lényegében irreleváns ugyanis mindkét eshetőség a fogyasztói elkötelezetlenség kifejeződését jelenti a repohárrendszerek működtetését illetően.

Mindez arra mutat rá, hogy jelen formájában semelyik oldal képviselői nem elkötelezettek a repohárrendszerek hosszútávú fenntartása mellett, mivel az extra költséget jelent számukra. Azaz a várakozással élhetünk tehát, hogy bár jelenleg a kollektív cselekvés által előállításra kerül a kérdéses közjóság, ugyanakkor ez hosszútávon az érdekeltek önérdekkövető magatartása miatt nem fenntartható. Ahogy azt ugyanakkor Cottafova (2021) bizonyította, a repoharak alkalmazása megfelelő lenne a kívánt közjóság előállítására, mivel használatuk – elegendő alkalommal újrahasználva – mind az egyszerhasználatos, mind az üvegpocharakénál környezetkímélőbb.

4. Lehetőségek a repohárrendszerek fejlesztésére

Ahogy azt a fenti megállapítások alátámasztják, a repohárrendszerek üzemeltetése, s így a minimális környezeti terheléssel járó vendéglátás mint közjóság előállítása a jelenlegi, kollektív cselekvésen alapuló megoldás által nem biztosítható hosszútávon, mivel az érdekeltek önérd-

követésével ellentétes magatartást vár el. Ahogy azt a dolgozat az elméleti áttekintés során bemutatta, a kollektív cselekvés mellett a közjavak előállításának másik lehetséges forrása az lehet, ha a közjóságot maga az állam próbálja meg előállítani.

Ezen elméleti szálon elindulva a fő kérdés, melyre választ szükséges adni, hogy miként teremthető elő a közjóság finanszírozásához szükséges forrásmennyiség. Az ennek kapcsán felmerülő fő probléma Samuelson (1954) és Ver Eecke (1999) nyomán az, hogy amennyiben az egyénektől a közjóság számukra hajtott egyéni hasznossága alapján kívánnánk a közjóság előteremtéséhez szükséges forrásokat beszedni, úgy az egyének arra volnának ösztönözve, hogy valós preferenciáikat elfedjék, s így hozzájárulásuk felett részesedhessenek a közjóságból.

A repohárrendszerek kapcsán ugyanakkor azt érdemes észrevenni, hogy – ahogy arra a dolgozat 3.2. fejezete rámutat – a megteremteni kívánt közjóság természetéből fakadóan visszatartásmentes. Ez következésképpen maga után vonja, hogy amennyiben a közjóság ténylegesen előállításra kerülne, úgy abból mindenki fogyasztana. Annak meghatározása, hogy a fogyasztás milyen arányban oszlana meg az egyének közt, a gyakorlatban lehetetlen, mivel újfent a Samuelson (1954) által feltárt problémákba ütközhetünk.

A fentiek fényében a jelenleg működő repohárrendszerek akkor működtethetők hosszútávon fenntarthatóan, ha a működtetésükhöz minden egyén attól függetlenül hozzájárul, hogy maga mennyiben használja ki a repohárrendszereket, révén az előállítandó közjóságból is minden egyén szükségszerűen részesedik. Egy efféle rendszer a gyakorlatban úgy valósítható meg, ha az állam minden egyéntől – a vertikális méltányosság elvét szem előtt tartva – azonos arányú hozzájárulást szed be, majd pedig ebből egy kötelező állami repohárrendszer üzemeltetésével állítja elő a minimális környezeti terheléssel járó vendéglátást, mint közjóságot.

5. Következtetések

A dolgozat arra a kérdésre kereste a választ, hogy milyen reformlehetőségek mutatkoznak a repohárrendszerek terén a közjavakra vonatkozó elméleti megközelítésekben fakadóan. A közjavakra vonatkozó elméleti háttér áttekintése, és a repohárrendszerek esettanulmány-jellegű vizsgálata által a dolgozat megállapította, hogy a jelenlegi, kollektív cselekvésen alapuló repohárrendszerek hosszútávon nem képesek a kívánt közjóság előállítására, mivel az önérdékkövető magatartással ellentétes viselkedést várnak el a piac szereplőitől.

A fentiek fényében a dolgozat javaslata a repohárrendszerek átdolgozása oly formában, hogy azokat az állam üzemeltesse, és ennek finanszírozására pedig azonos arányú adót szedjen be. Ezzel hosszútávon biztosítható a minimális környezeti terheléssel működő vendéglátás mint

közjószág megteremtése, és elkerülhetők az egyszerhasználatos műanyagedények használatával járó negatív externáliák.

A dolgozat egy korábban nem vizsgált elméleti keretben értelmezi a repohárrendszereket, és ezáltal von le a működésükre vonatkozó újszerű megállapításokat. Ez ugyanakkor a kapott eredmények legfőbb korlátja is: az alkalmazott elméleti keretek szükségszerűen számos releváns tényezőt figyelmen kívül hagynak, melyek megfontolása ugyanakkor egy tényleges repohárreform előtt indokolt lehet. Ezen tényezők vizsgálata további tudományos munkák feladata lehet.

Irodalomjegyzék

- Buchholz, W., & Sandler, T. (2021). Global Public Goods: A Survey. *Journal of Economic Literature*. 59(2), 488–545. <https://doi.org/10.1257/jel.20191546>
- Cottafava, D., Costamagna, M., Baricco, M., Corazza, L., Miceli, D., & Riccardo, L. E. (2021). Assessment of the environmental break-even point for deposit return systems through an LCA analysis of single-use and reusable cups. *Sustainable Production and Consumption*. 27, 228–241. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2020.11.002>
- Cottafava, D., Riccardo, L. E., & D’Affuso, C. (2019). From flow to stock. New circular business models for integrated systems: a case study on reusable plastic cups. *Procedia Environmental Science, Engineering and Management*. 6(1), 81–94.
- Cowen, T. (1985). Public goods definitions and their institutional context: A critique of public goods theory. *Review of Social Economy*. 43(1), 53–63.
<https://www.jstor.org/stable/29769265>
- Fábián, T. (2022. 11. 17). Társadalmi egyeztetés kezdődött a megoldatlan repohárhelyzetről. Elérhető: <https://telex.hu/gazdasag/2022/11/17/repohar-tarsadalmi-egyeztetes>, Letöltve 2022. 12. 02.
- Ferreira, J., & Ferreira, C. (2019). Seeking sustainability in the coffee shop industry: innovations in the circular economy. *The Centre for Business in Society White Paper Series*.
- Henriques, A. L. S. (2019). *The social, environmental and economic impact of using reusable plastic cups in Lisbon* [MA dissertation]. ISCTE Business School Instituto Universitário de Lisboa
- Johnson, M. (2014). Public Economics, Market Failure, and Voluntary Exchange. *History of Political Economy*. 46(Supplement), 174–198. <http://doi.org/10.2139/ssrn.2355437>
- Malkin, J., & Wildavsky, A. (1991). Why the Traditional Distinction between Public and Private Goods Should be Abandoned. *Journal of Theoretical Politics*. 3(4), 355–378.
<https://doi.org/10.1177/0951692891003004001>
- Olson, M. (1965). *The logic of collective action. Public goods and the theory of groups*. Harvard University Press
- Ostrom, E. (2010). Analyzing collective action. *Agricultural Economics*. 41(s1), 155–166.
<https://doi.org/10.1111/j.1574-0862.2010.00497.x>
- Samuelson, P. A. (1954). The Pure Theory of Public Expenditure. *The Review of Economics and Statistics*. 36(4), 387–389. <https://www.jstor.org/stable/1925895>

- Tan, C. S. L. (2015). KeepCup: A young fast growth entrepreneurial company that disrupted the take away coffee cup industry. *Proceedings of the 29th United States Association for Small Business and Entrepreneurship*. 1–13
- Ver Eecke, W. (1999). Public goods: An ideal concept. *The Journal of Socio-Economics*. 28(2), 139–156. [https://doi.org/10.1016/S1053-5357\(99\)00004-9](https://doi.org/10.1016/S1053-5357(99)00004-9)